

Stefan Forss

Festtal vid Svenska Finlandsfrivilligas Minnesförenings 75-årsfest
Karlbergs slott, 14 mars 2015

Ärade veteraner från Finlands krig,
Herr minister,
Herr general,
Mina damer och herrar,

Det är en stor heder att få tala till er här i dag. Varmt tack för förtroendet.

Samma dag som Förbundet Svenska Finlandsfrivilliga grundades, alltså för 75 år sedan, utfärdade marskalk Mannerheim sin kanske mest berömda dagorder. Den riktade han till ”soldaterna av Finlands ärorika armé”. Självfallet innefattade han då också de närmare 9 000 svenska och övriga frivilliga som hade ställt upp för Finland.

Dagordern är ett litterärt mästerverk, ställvis också något bitter i tonen, eftersom Finland hade lämnats så ensamt och tvingats sluta fred på hårda villkor, och ”som till Sovjet utlämnat så gott som varje slagfält på vilket ni ljutit ert blod för allt vad vi skatta dyrt och heligt”.

Mannerheim talade om kampen som blev oss påtvingad. ”Om ett par hundratusental av edra fiender nu ligga under den frusna drivan eller med brusten blick stirra mot vår stjärnhimmel, så är felet därtill icke ert. Ni hatade dem ej. Ni ville dem intet ont. Ni följde endast krigets hårda lag: att döda eller dö.”

Mannerheim beskrev också statsledningens ”övermänskliga ansträngningar att anskaffa det som brast, att bygga upp de försvarslinjer som ej fanns, att söka den hjälp som ej kom. Det gällde att skaffa vapen och utrustning och det i en tid då vart land med febril iver rustade sig mot den storm som nu sveper över världen”. I dag har denna argumentation obehaglig aktualitet.

”Vi ha ej lyckats få annan utländsk hjälp än två med artilleri och flyg förstärkta bataljoner till vår front, medan våra egna, i kamp dag och natt, utan möjlighet till avlösning fått taga emot ständigt nya fiendeformationers angrepp till långt över den fysiska och psykiska bristningsgränsen.”

Men marskalken kände också tacksamhet mot Sverige. ”Utan den generösa hjälpen i vapen och utrustning Sverige och västmakterna givit oss hade så långt motstånd som vårt varit omöjligt gentemot de oräkneliga kanoner, tanks och flygmaskiner som satts in emot oss.”

Ärade veteraner,

Följande bevingade ord av er Överbefälhavare är välkända för er, men de förtjänar ändå att upprepas:

”Jag har kämpat på många slagfält, men jag har ännu ej sett er like som krigsmän. Jag är stolt över er som om ni vore mina egna barn.”

Dessa ord visade sig vara profetiska då finska armén än en gång, under sommaren 1944 tvingades till en försvarskamp utan motsvarighet i Nordens historia. Även svenskar deltog i den kampen. De var inte så många, men i relation till numerären, ett underbemannat kompani, fyllde de sin uppgift med samma benhårda beslutsamhet och uppoffring som deras finska vapenbröder vid storslaget om Tali och Ihantala. De var krigsmän utan like.

Finska yrkesofficerare, likt överste Vilho Tervasmäki, som senare blev chef för Försvarshögskolans krigsvetenskapliga institution, hade sett svenskarna i aktion på nära håll. Han var oerhört imponerad över deras motivation och totala oräddhet. ”Det verkade som om de faktiskt var mer rädda för regnet än för ryssen”, sa han godmodigt till mig för femton år sedan. Deras regnskydd stack ofta upp ovanför kanten på groparna där de låg och exponerade dem så för fiendens prickskytte.” Översten bara skakade på huvudet och log.

Finska fortsättningskriget var inte populärt i Sverige, och det var det nog inte i Finland heller. Snarare upplevdes det i Finland som ett påtvingat ont som nationen måste uthärda för att överleva. Inget under att de svenska Finlandsfrivilliga kände obehag för det sätt på vilket de ofta blev bemötta. Nazister och äventyrare kallades de.

Två svenska statsministrar, Carl Bildt (1994) och Göran Persson (2004), tackade emellertid Finland och finska armén för de krigstida insatserna.

Avväjningssegrarna vid Tienhaara, Tali-Ihantala och Vuosalmi innebar att Sveriges och Sovjetunionens gräns inte kom att gå vid Torne älv och därmed fick Sverige ett helt annat geopolitiskt läge och handlingsutrymme än vad som annars hade varit fallet. Det var de svenska statsministrarnas bedömning, kort sammanfattat.

Ärade festpublik,

Minnesföreningens framlidne hedersordförande, överstelöjtnant Orvar Nilsson kom mer än någon annan svensk frivillig efter kalla krigets slut att nå ryktbarhet och berömmelse i Finland. Han helt enkelt personifierade de svenska frivilliga så utomordentligt fint. Titeln på hans memoarbok *När Finlands sak blev min* föll sig helt naturligt för denna stora och ändå så anspråkslösa soldat.

En höjdpunkt för honom var då Sveriges försvarsminister Björn von Sydow i början av seklet lade ned en krans vid minnestenen över de för Finland i fortsättningskriget stupade svenska frivilliga, strax intill de finska krigargravarna på Sandudds begravningsplats i Helsingfors.

Men den verkliga högtidsstunden infann sig några år senare, den 27 augusti 2003 då kung Carl XVI Gustaf uppvaktade vid minnesstenen vid inledningen av sitt officiella statsbesök i Finland. Det var berörande att se den 84-åriga översten, med fyra finska frihetskors på bröstet stå i stram givakt under ceremonin och därefter hälsa på kungen och utbyta några ord med denne. Men berörande var det även för Hans majestät, som sägs ha undrat varför man inte gjort detta tidigare. Härefter skulle det bli tradition. De svenska Finlandsfrivilligas heder var återupprättad.

Det svenska kungaparets nyligen avslutade statsbesök i Finland kan enbart bedömas som en betydande framgång – för båda länderna. Ceremonin vid minnesstenen upprepades och även i övrigt hade besöket flera militärt betonade inslag. Det starkt ökande försvarssamarbetet mellan Finland och Sverige omnämndes och kungen konstaterade att ”detta bara är början”.

De problem på säkerhets- och försvarsområdet som vi står inför i Europa i dag är överväldigande. I sommar har 40 år förflutit sedan Leonid Brezjnev för Sovjetunionens räkning undertecknade det så kallade Helsingfordokumentet, vars kanske allra viktigaste enskilda paragrafer gällde gränsernas okränkbarhet och nationernas rätt att självständigt välja sin väg.

Putins Ryssland har brutit med Brezjnev. Annekteringen av Krim och det fortsatta kriget i Ukraina är det största enskilda hotet mot den europeiska säkerhetsordning som byggdes upp med stor möda efter kalla krigets slut. Den är livsviktig särskilt för Rysslands grannar och andra mindre stater i Europa och måste därför försvaras energiskt. Tyvärr kan man inte alls vara övertygad om att de större nationerna i Europa samt USA längre anser detta vara lika angeläget som i början av 1990-talet. Många vill snarare ha en normalisering av relationerna med Ryssland och återgå till ”business as usual”.

Andrei Kozyrev, Rysslands liberala utrikesminister från Jeltsins tid, vädjade dock för en tid sedan att man i väst måste inse sitt ansvar och stå upp för sina värden även i Ryssland. Hans slutkläm var ett olycksbådande ryskt ordspråk: ”Aptiten kommer med maten”. Putin kanske ännu inte är mätt.

Bästa åhörare,

Avspänningen och den förhoppningsfulla tron på en bättre framtid grusades alltså på överraskande kort tid. Osäkerheten i Europa har ökat markant samtidigt som den politiska villrådigheten är utbredd. Viljan till försvarssatsningar av verklig betydelse verkar inte finnas på något håll. För Finland är denna situation inte ny utan snarast permanent; materielbehovet var skriande redan inför vinterkriget.

Norden är emellertid en primär referensram för oss alla. Förutom vårt kulturarv delar vi på gemensamma värden som varje enskilt nordiskt land är berett att försvara också med vapen i hand. I Norden gör vi inte solidaritetsutfästelser lättvindigt, vi bekämpar odemokratiska autoritära tendenser innanför och utanför våra gränser. Våra samhällen ska vara toleranta, men med undantag för förtryck och korruption.

Men ensamma förmår ingen av oss klara sig i en annalkande storm. Vi alla behöver varandra. Vi bör lära oss också att strida tillsammans, precis som svenska, norska och danska frivilliga gjorde det tillsammans med finska vapenbröder när Finlands nöd var som störst. Det är hoppningivande att det nordiska försvarssamarbetet utvecklas med raska steg. Må detta faktiskt bara vara en början.

Man brukar ofta höra sägas att ingenting är lika osäkert som Rysslands historia. Men en sak skall ni, ärade veteraner, ha klart för er. De svenska insatserna för Finland kommer alltid att bevaras i vår historieskrivning, inristade i granit likt de svenska namnen på minnesstenen i Sandudd.

Minnesföreningen är i goda händer och har gjort en enastående insats under gångna decennier. Jag tillönskar föreningen all fortsatt framgång i dess arbete. Leve den!

Jag tackar er för er uppmärksamhet.